

การให้การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ AN EARLY INTERVENTION FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

¹วรรณิ พลสมักร และ ²ชนิดา มิตรนันท์

¹Wanee Ponsamak and ²Chanida Mitranun

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ประเทศไทย

Phuket Rajabhat University, Thailand

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

Srinakarinwirot University, Thailand

¹wanee.p@pkru.ac.th

Received : December 24, 2023; **Revised :** March 21, 2024; **Accepted :** April 30, 2024

บทคัดย่อ

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัยเป็นการส่งเสริมและอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและสมดุลครบทุกด้านเป็นไปตามช่วงวัย การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัยด้านการจัดการศึกษาต้องได้รับการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มทันทีที่พบความผิดปกติหรือมีพัฒนาการล่าช้า เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวมหากเด็กได้รับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมควบคู่กับการบำบัดที่จำเป็นต่างๆตั้งแต่ระยะแรกเริ่มจะสามารถมีพัฒนาการจนใกล้เคียงเด็กปกติได้ ซึ่งในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มมีบุคลากรทางการแพทย์วินิจฉัยพัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล เมื่อพบถึงความผิดปกติหรือมีพัฒนาการล่าช้า ต้องมีทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวกับนักวิชาชีพเพื่อร่วมกันปรับพฤติกรรมเด็ก ในเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องจัดการศึกษาเฉพาะรายบุคคลควบคู่กับการบำบัดจากนักวิชาชีพในระบบโรงเรียนเรียนรวมทั้งครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กควบคู่ไปกับโรงเรียนและรูปแบบในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ สถานศึกษาเฉพาะความพิการ

คำสำคัญ : การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม, เด็กที่มีความต้องการพิเศษ, การศึกษาพิเศษ

¹อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

Early intervention for children with special needs in early childhood involves promoting and nurturing children to develop in all 4 aspects, the physical aspect. Emotional-mental, social, and intellectual aspects in a holistic and balanced manner in every aspect according to age. which helps in the early stages in specific target groups for early childhood children In terms of educational provision, assistance must be given in the early stages as soon as abnormalities are discovered so that children have the opportunity to develop themselves according to the stages of development in every aspects in a holistic manner if they are provided with appropriate education along with various necessary treatments from an early stage of child, children can develop until they are close to normal children. Early intervention for children with special needs in early childhood children. In the beginning, medical personnel diagnosed each child's development individually. When abnormalities or developmental delays are found must work together between families and professionals to adjust children's behavior. In terms of providing education for early childhood children and children with special needs, the format is similar. But for children with special needs, individual education must be provided along with treatment from professionals in the inclusive school system. Families must participate in the child's development along with the school and the special education center's educational model. Disability-specific educational institutions

Keywords: Early intervention, Children with special needs, special education

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกเพศทุกวัยให้ได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมโดยเฉพาะเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องได้รับการช่วยเหลือและการดูแลที่แตกต่างไปจากเด็กปกติทั่วไป เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้มีปัญหาทางด้านการพัฒนาและการเรียนรู้จึงต้องจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในแต่ละประเภท โดยการจัดการศึกษาเบื้องต้นจะเน้นรูปแบบการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม เด็กที่ควรได้รับความช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มคือเด็กที่มีความเสี่ยงต่อการพัฒนาและเด็กที่มีภาวะพัฒนาการล่าช้าตั้งแต่กำเนิดซึ่งพ่อแม่ควรพาลูกไปพบกุมารแพทย์เพื่อปรึกษาและรับคำแนะนำ โดยการให้บริการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มเพื่อออกแบบการดูแล การพัฒนา และการช่วยเหลือให้กับเด็กเป็นรายบุคคล การช่วยเหลือพัฒนาควบคู่กับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กอย่างมีเป้าหมาย

เพื่อลดผลกระทบเมื่อเด็กเติบโตเข้าสู่สังคม โดยการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัยต้องอิงกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยปกติทั่วไป เพื่อเป็นการอิงเกณฑ์พัฒนาการปกติช่วยเป็นแนวทางให้เข้าใจพัฒนาการเด็กทุกคนได้ ซึ่งการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัยที่มีความสำคัญอย่างมาก การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัยและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ความร่วมมือและยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน และผู้ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านต่างๆ เช่น แพทย์ นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด นักจิตวิทยา นักแก้ไขการพูด นักโสตสัมผัสวิทยา และครูการศึกษาพิเศษ (สุนันทา ขลิบทอง: 2023)

การพัฒนาประชากรในวัยเด็กถือเป็นการพัฒนาประเทศให้มีคุณภาพในอนาคต ดังนั้นการให้การศึกษามีคุณภาพจึงมีความสำคัญที่จะสร้างเสริมให้เด็กไทยเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสู่อนาคต ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อบรรองสิทธิและประกันคุณภาพทางการศึกษาให้กับเด็กไทยโดยทั้งเด็กทั่วไปและเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถรับสิทธิทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษยังต้องจัดการศึกษาให้ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการ อีกทั้งยังต้องลดสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลือทางการศึกษาให้เป็นพิเศษอีกด้วย เด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคนมีสิทธิทางการศึกษาเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป และเด็กทุกคนควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (“คู่มือการให้บริการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มและการศึกษาแบบเรียนรวมในระดับ ปฐมวัย” สำหรับครู) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ ได้ดำเนินการโดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 กำหนดว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา ซึ่งรัฐบาลต้องจัดให้บุคคลดังกล่าว มีสิทธิและโอกาส ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ให้บุคคลดังนั้นก็ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2555 – 2559 รวมทั้งกฎหมายและปฎิญญาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คนพิการได้รับการทางการศึกษาตรงตามความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะบุคคล และสามารถดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living: IL) ได้ในทุกบริบทของสังคม ภายใต้นโยบายสังคมไทยไม่ทอดทิ้งกัน (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. 2555: 1) (หนังสือแนวทางการพัฒนาคุณภาพเด็กพิการ สำหรับผู้ปกครองที่มารับบริการภายในศูนย์การศึกษาพิเศษ)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างการรับรู้และเข้าใจให้กับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการร่วมพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้มีพัฒนาการสอดคล้องตามเกณฑ์รวมถึงรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัย

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัย

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มในเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัย ในอดีตใช้คำว่า “การกระตุ้นพัฒนาการ” (infant stimulation) เป็นการช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สมาธิพิการ เด็กกลุ่มที่มีความบกพร่องทางพันธุกรรม เช่น เด็กกลุ่มอาการดาวน์ รวมถึงเด็กที่มีความเสี่ยงต่อพัฒนาการล่าช้า ด้วยสาเหตุทางชีวภาพ ได้แก่ เด็กที่คลอดก่อนกำหนด ภาวะขาดออกซิเจนในช่วงวัยแรกเกิด และสาเหตุทางสภาพแวดล้อม ได้แก่ เด็กที่อาศัยอยู่กับครอบครัวที่มีความยากจน หรือเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม Dunst (2002) กล่าวว่า การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม หมายถึง การปฏิบัติงานการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยมีลักษณะการทำงานอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่เน้นบทบาทของครอบครัวในการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพ เพื่อให้การช่วยเหลือเด็ก โดยนักวิชาชีพให้การยอมรับความสามารถของครอบครัว ครอบครัวมีศักดิ์ศรีในการทำงานเช่นเดียวกับนักวิชาชีพ มีความยืดหยุ่น ตลอดจนมีการตอบสนองต่อการปฏิบัติด้วยการแบ่งปันข้อมูล ส่งผลให้ครอบครัวมีความสามารถในการตัดสินใจดำเนินการช่วยเหลือเด็กและครอบครัวด้วยตนเอง สอดคล้องกับ Batshaw (2007) การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ แก่ทารก และเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งมีพัฒนาการล่าช้า หรือเด็กที่มีความเสี่ยงที่จะมีพัฒนาการล่าช้า เป็นการช่วยเหลือพัฒนาการของเด็กทารกตั้งแต่แรกเกิดถึง 3 ปีที่มีปัญหาพัฒนาการบกพร่องหรือล่าช้าให้สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน และยังเป็นการป้องกันภาวะแทรกซ้อนอื่นๆที่จะตามมา ทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถดูแลเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพ ไม่เป็นภาระต่อครอบครัว และสังคมทำให้เด็กเหล่านี้สามารถดำรงอยู่ในสังคมปกติได้

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเป็นการปฏิบัติงานในการช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ หรือเด็กกลุ่มเสี่ยงที่มีผลต่อพัฒนาการล่าช้า ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มหรือเมื่อเริ่มพบปัญหาพัฒนาการ เพื่อให้เด็กเหล่านี้มีพัฒนาการและการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ โดยการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มจะเน้นบทบาทของครอบครัวในการทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ ซึ่งคำนึงถึงความต้องการของครอบครัว ตลอดจนการยอมรับบทบาทที่เท่าเทียมกันระหว่างนักวิชาชีพกับครอบครัวในการช่วยเหลือส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการเด็ก

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นการช่วยเหลือเด็กตั้งแต่แรกเกิดที่มีปัญหาพัฒนาการล่าช้ากว่าวัย เด็กที่มีปัญหาด้านพัฒนาการ เช่น เด็กที่คลอดก่อนกำหนด เด็กที่เกิดภาวะขาดออกซิเจนช่วงคลอด ภาวะติดเชื้อมาตรฐานมารดาหรือภาวะขาดสารอาหาร เด็กที่ป่วยเรื้อรัง เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แออัดไม่ได้รับการเอาใจใส่ ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มเมื่อพบความผิดปกติ เพื่อช่วยให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับการบำบัดพัฒนาการให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้เต็มตามศักยภาพและไม่เป็นภาระต่อสังคม ซึ่งการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มจะเน้น

บทบาทที่ครอบคลุม ในการทำงานร่วมกับนักวิชาการร่วมกันในการพัฒนาเด็ก (กรรทอง จุฬารัชนีกร. 2554)

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กปฐมวัยและเด็กที่มีความต้องการพิเศษจึงเป็นการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มตั้งแต่แรกเกิดหรือเมื่อพบความผิดปกติจากการสังเกต การคัดกรองหรือการได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยและฟื้นฟูพัฒนาการให้เด็กกลุ่มนี้สามารถช่วยเหลือตนเองได้เต็มตามศักยภาพ โดยการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มจะเน้นบทบาทที่ครอบคลุมในการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพพร้อมกันในการพัฒนาเด็ก

รูปแบบการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา อ้างถึงใน กรรทอง จุฬารัชนีกร (2554: 31 - 32) หน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนที่ดำเนินการจัดการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและบุคคลพิการในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในลักษณะของศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการจนตลอดชีวิต และจัดการศึกษาอบรมแก่ผู้ดูแลคนพิการ ครู บุคลากรและชุมชนรวมทั้งการจัดสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใดตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในประกาศกระทรวงและเตรียมความพร้อมเด็กเพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการจัดระบบและส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP) หรือแผนบริการเฉพาะครอบครัว (Individualized Family Service Plan = IFSP) รวมทั้งการวางแผนกำหนดนโยบายและแผนงานการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ จัดระบบบริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับคนพิการ (Transitional Services) เป็นศูนย์ข้อมูลและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ จัดทำส่งเสริมประสานงาน และจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเพื่อคนพิการ นอกจากนี้ยังจัดบริการการช่วยเหลือเด็กและครอบครัวโดยการเยี่ยมบ้าน และให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. สถานศึกษาเฉพาะความพิการ เป็นสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนที่จัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนสำหรับคนพิการโดยเฉพาะทั้งในลักษณะอยู่ประจำ ไป กลับ และรับบริการที่บ้าน

3. การจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรวม เป็นสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาให้กับบุคคลพิการในรูปแบบของการเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ โดยการรับเด็กเข้ารับการศึกษาคงไม่แบ่งแยกความบกพร่องของเด็ก หรือคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษออกจากชั้นเรียนแต่จะใช้การบริหารจัดการและวิธีการในการให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการตามความต้องการจำเป็นอย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล

ประกาศรี นันท์นภมิต (2564:58) ได้กล่าวถึง รูปแบบการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษขึ้นอยู่กับความต้องการของเด็กและครอบครัว ซึ่งบุคลากรนักวิชาชีพในด้านต่างๆจะดำเนินการตรวจประเมินเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก รวมถึงการมีสื่ออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการช่วยเหลือ ฟันฟู ส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามปัญหาที่เกิดขึ้นมี 3 รูปแบบดังนี้

1. รูปแบบของการให้บริการจากศูนย์ (Center-Based Program) หมายถึง รูปแบบการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่มที่จัดบริการให้ในโรงพยาบาล โรงเรียน คลินิก หรือศูนย์ โดยมีครู หรือบุคลากรนักวิชาชีพในด้านต่างๆดำเนินการตรวจประเมิน วิเคราะห์ปัญหา รวมถึงมีสื่ออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการช่วยเหลือ ฟันฟู ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการให้บริการที่บ้าน (Home-Based Program) หมายถึง รูปแบบการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่มที่จัดบริการขึ้นที่บ้าน โดยมีครูการศึกษาพิเศษหรือนักวิชาชีพให้คำปรึกษา คำแนะนำความรู้ต่างๆที่บ้าน ทำให้การช่วยเหลือมีลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ไม่รบกวนกิจวัตรประจำวันของเด็กและครอบครัว ให้การสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ต่างๆในการส่งเสริมพัฒนาการตลอดทั้งให้ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ ทำให้พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูมีความมั่นใจมากขึ้น

3. รูปแบบของการให้บริการแบบผสมผสาน (Mixed Program) หมายถึง รูปแบบการช่วยเหลือตั้งแต่ระยะแรกเริ่มที่เป็นการให้บริการทั้งที่ศูนย์และที่บ้าน ซึ่งการบริการในลักษณะนี้จะช่วยทำให้เด็กได้รับบริการช่วยเหลืออย่างเต็มที่ การบริการในรูปแบบนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาชีพและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ สุรัญจิต วรรณวล (2549 : 27-35) กล่าวว่า รูปแบบการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเป็นการทำงานระหว่างครอบครัวกับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาพิเศษเป็นอย่างดีเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการช่วยเหลือเด็ก การให้การช่วยเหลือทำได้หลายรูปแบบ

1. รูปแบบทางการแพทย์ เป็นรูปแบบที่ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะอยู่ในความดูแลของแพทย์ มีส่วนน้อยที่จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูด้านการศึกษา การฟื้นฟูทางการแพทย์ให้ความสนใจในการรักษาสิ่งที่มีความบกพร่องของเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เหมือนกับเด็กทั่วไป

2. รูปแบบทางการศึกษา เป็นรูปแบบที่ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้มีพัฒนาการและความสามารถในการเรียนรู้ได้มากที่สุดตามขั้นตอนพัฒนาการของเด็กปกติทั่วไปการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมศักยภาพและในขณะเดียวกันก็มุ่งลดปัญหาของเด็กเป็นรายบุคคล

3. รูปแบบเกี่ยวกับวิธีการทำงานระหว่างผู้ปกครองกับผู้ชำนาญการ เป็นรูปแบบการปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ การส่งต่อความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญสอนให้ผู้ปกครองรู้วิธีการที่ถูกต้อง ผู้ปกครองเป็นลูกค้าที่มารับบริการซึ่งผู้ปกครองสามารถเลือกใช้บริการจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้

4. รูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับผู้เชี่ยวชาญ เป็นรูปแบบที่เชื่อว่าครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษแต่ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับลูก ความร่วมมือที่เกิดขึ้นมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล

สรุปได้ว่า รูปแบบการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของ ครอบครัวของเด็ก ตลอดจนหน่วยงานที่ให้บริการด้านการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม ซึ่งมีทั้งรูปแบบ การให้บริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ รูปแบบการให้บริการที่บ้าน รูปแบบการให้บริการนอกศูนย์ การศึกษาพิเศษ และรูปแบบการให้บริการแบบผสมผสานเป็นการให้บริการทั้งที่ศูนย์และที่บ้าน การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ การจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรวมรวมถึงการช่วยเหลือ ระยะแรกเริ่มในลักษณะรูปแบบทางการแพทย์ รูปแบบทางการศึกษา รูปแบบเกี่ยวกับการทำงาน ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ชำนาญการและรูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อ ช่วยเหลือระยะแรกเริ่มให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กกลุ่มเสี่ยงที่มีพัฒนาการล่าช้าได้รับการ พัฒนาและส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามศักยภาพเพื่อจะได้ส่งต่อเด็กเข้าสู่ สถานศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยและเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยรูปแบบการจัดการศึกษาที่ ให้ความสำคัญกับเด็กเป็นรายบุคคลยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

ขั้นตอนในการดำเนินการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม

ขั้นตอนในการดำเนินการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ (2551:52) ได้ระบุว่า การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและ การให้บริการมี 7 แนวทาง ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของเด็กพิการ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง กับ เด็กพิการในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์และตัดสินใจในการวางแผน การ ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention: EI) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล พื้นฐาน อาจเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์การซักประวัติ สังคมมิติหรือการเยี่ยม บ้าน

2. การคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา เป็นวิธีการคัดกรองเด็กหรือบุคคล ที่มี ความบกพร่องแยกจากเด็กทั่วไปจัดว่าเป็นการค้นหาเบื้องต้น

3. การประเมินความสามารถพื้นฐาน (Based Assessment) เป็นการประเมิน ให้ทราบ ถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเพื่อค้นหาจุดเด่น จุดด้อย โดยเปรียบเทียบพัฒนาการ ตามวัยของ เด็กทั่วไป การวางแผนการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มให้สอดคล้องกับความต้องการ จำเป็น และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจน ให้ คำนี้ถึงทักษะพื้นฐานทั้ง 6 ทักษะ

4. การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) การจัดทำแผนการให้บริการเฉพาะครอบครัว (Individualized Family Services Plan : IFSP) เป็นจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลของเด็กพิการแต่ละประเภท และจัดทำแผนข้อมูล เฉพาะครอบครัวของเด็กพิการแต่ละบุคคล

5. การให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม (Appropriate Intervention Activities) เป็นการจัดกิจกรรมให้เด็กพิการทุกประเภทที่ต้องคำนึงถึงระดับความสามารถพื้นฐาน และข้อจำกัดของเด็กพิการแต่ละคน กิจกรรมที่จัดให้กับเด็กพิการ นอกจากต้องคำนึงถึงระดับความสามารถพื้นฐาน แล้วยังต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาความสามารถ ของทักษะทั้ง 6 ด้านและทักษะที่จำเป็นแต่ละประเภทความพิการ

6. การประเมินความก้าวหน้า การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มจะต้องมี การจดบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะได้จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็ก การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก แฟ้มผลงานเด็ก การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ การเขียนบันทึกโดยครูการศึกษาพิเศษ ครูผู้รับผิดชอบ นักวิชาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องอาจมีการประชุมเพื่อสรุปความก้าวหน้าของเด็กแต่ละคน ตลอดจนมีการรายงานความก้าวหน้าโดยมีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผล และร่วมตัดสินใจในการปรับกิจกรรมให้มีความเหมาะสม ซึ่งควรจะมีการประเมินผลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

7. การนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและการส่งต่อ เป็นการกำกับ ติดตามผล การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม ตามแนวทางการให้บริการและการจัดกิจกรรมที่สอดคล้อง และเหมาะสม ให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นพิเศษ และเป็นไปตามแผนบริการเฉพาะครอบครัว และแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล รวมถึงการที่เด็กพิการได้รับการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ที่ตรงตามความต้องการตามที่กำหนดในแผนบริการเฉพาะครอบครัวและแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (คู่มืองานบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (EI) และเตรียมความพร้อม กลุ่มบริหารงานวิชาการ ประจำปี 2563 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดนครสวรรค์ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ)

สรุปได้ว่า ขั้นตอนกระบวนการการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตัวเด็ก คัดกรองประเภทความพิการ การเยี่ยมบ้าน การจัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว เป็นการทำแผนช่วยเหลือเฉพาะครอบครัวและการจัดทำแผนเฉพาะบุคคล การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การประเมินความก้าวหน้า เพื่อประเมินและติดตามความก้าวหน้าหลังจากจัดกิจกรรมให้เด็กเป็นรายบุคคล และการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และการส่งต่อ เป็นการกำกับติดตามผลการให้บริการตามแนวทางการให้บริการที่กำหนดไว้ ตลอดจนเด็กพิการได้รับการส่งต่อที่เหมาะสม ทั้งทางด้าน การศึกษา การแพทย์ การอาชีพ และการสังคมสงเคราะห์

หลักการจัดการศึกษาของการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของศูนย์การศึกษาพิเศษ

ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดพัทลุง (2559:20) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการพัฒนาทักษะดำรงชีวิตสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษพุทธศักราช 2559 ยึดหลักให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน

สามารถ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและประเภท ความพิการเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรมโดยมีหลักการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและประเภทความพิการ
2. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่หลากหลายผ่านกระบวนการคิดการ แก้ปัญหาลงมือ ปฏิบัติจริงและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ ต่างๆ
3. จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของ ทักษะการ เรียนรู้ระดับพัฒนาการและความสามารถของผู้เรียนให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กพิการ

สรุปได้ว่า การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการส่งเสริมและอบรมเลี้ยงดู ให้เด็กมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาอย่าง เป็นองค์รวมและสมดุลครบทุกด้านเป็นไปตามช่วงวัย ส่วนการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่ มีความต้องการพิเศษในการจัดการศึกษาจะต้องได้รับการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและส่งเสริม พัฒนาการทันทีโดยการคัดกรองจากนักวิชาชีพเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของ การพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม เด็กที่มีความต้องการพิเศษนี้หากได้รับการจัดการศึกษาที่ปรับ ให้เหมาะสมควบคู่กับการบำบัดที่จำเป็นต่างๆ ตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม จะสามารถพัฒนาจนใกล้เคียง เด็กปกติได้

บทสรุป

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในเด็กปฐมวัยกับเด็กที่มี ความต้องการพิเศษ จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งในเด็กระดับปฐมวัยที่พบว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มี พัฒนาการล่าช้า หรือพัฒนาการไม่เป็นไปตามเกณฑ์ธรรมชาติตามช่วงวัยของเด็กที่ควรจะเป็น สำหรับในกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะพบตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นไป จึงเป็นงานสำคัญสำหรับ พ่อแม่ คุณครู นักวิชาชีพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในการเฝ้าระวังและติดตาม พัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นการตรวจเช็คพัฒนาการตามเกณฑ์ที่เด็กแต่ละ ช่วงวัยต้องเป็นไปตามธรรมชาติในช่วงวัยนั้น เนื่องด้วยปัจจุบันนี้มีเด็กกลุ่มเสี่ยงมีพัฒนาการ ล่าช้าหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพิ่มมากขึ้นและควรได้รับการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มโดยเร็ว ทันทีที่ตรวจพบหรือพบความผิดปกติความพิการขึ้นในเด็ก รูปแบบการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม สำหรับเด็กปฐมวัยและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทความ ต้องการของผู้ปกครองและหลักการในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวนั้นๆ เช่น การจัดการศึกษาที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ การให้บริการนอกศูนย์การศึกษาพิเศษ การให้บริการ ที่บ้าน และการให้บริการแบบผสมผสานระหว่างบ้านกับศูนย์การศึกษาพิเศษ เนื่องจากเด็กที่มี ความต้องการพิเศษมีจำนวนมากขึ้น และมีความหลากหลายในประเภทของความพิการและความ พิการที่แตกต่างกัน พ่อแม่ คุณครู นักวิชาชีพหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจในการอบรม

เลี้ยงดูและเฝ้าติดตามพัฒนาการอย่างใกล้ชิด รวมถึงความเข้าใจพฤติกรรมและธรรมชาติตามช่วงวัยของเด็ก เพื่อเป็นการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการล่าช้าหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ทันทั่วๆไป ช่วยให้เด็กได้ฟื้นฟูพัฒนาการและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ขั้นตอนกระบวนการการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตัวเด็ก คัดกรองประเภทความพิการ การเยี่ยมบ้าน การจัดทำแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว เป็นการทำให้แผนช่วยเหลือเฉพาะครอบครัวและการจัดทำแผนเฉพาะบุคคล การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การประเมินความก้าวหน้า เพื่อประเมินและติดตามความก้าวหน้าหลังจากจัดกิจกรรมให้เด็กเป็นรายบุคคล และการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและการส่งต่อ เป็นการกำกับติดตามผลการให้บริการตามแนวทางการให้บริการที่กำหนดไว้ ตลอดจนเด็กพิการได้รับการส่งต่อที่เหมาะสม ทั้งทางด้าน การศึกษา การแพทย์ การอาชีพ และการสังคมสงเคราะห์ สำหรับความเหมือนและความแตกต่างของหลักสูตรด้านการจัดการศึกษาการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กปฐมวัย และหลักสูตรการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับศูนย์การศึกษาพิเศษ การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการส่งเสริมและอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและสมดุลครบทุกด้านเป็นไปตามช่วงวัย ส่วนการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในการจัดการศึกษาจะต้องได้รับการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและส่งเสริมพัฒนาการทันทีโดยการคัดกรองจากนักวิชาชีพเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาดตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม เด็กที่มีความต้องการพิเศษนี้หากได้รับการจัดการศึกษาที่ปรับให้เหมาะสมควบคู่กับการบำบัดที่จำเป็นต่างๆตั้งแต่ระยะแรกเริ่มก็สามารถพัฒนาจนใกล้เคียงเด็กปกติได้

เอกสารอ้างอิง

- กรทอง จุลรัชนิกร, (2554). การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มืองานบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (EI) และเตรียมความพร้อม.(2563) กลุ่มบริหารงานวิชาการ ประจำปี 2563 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดนครสวรรค์
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- เกเตอร์อินท์ พัททชัยโคชญากุล.(2561-2562).การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดศรีสะเกษ. สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- บุรินทร์ สาริคำ และกาญจน์ เรืองมนตรี. (2560,กันยายน – ธันวาคม). ระบบการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กพิการวัยเรียนตามบ้าน. วารสารVeridian E – Journal, Silpakorn University (สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ) 10(3). 688 – 701.

- ประภาศรี นันทน์ภูมิ. (2564). การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ.
ภาควิชากุมาร
เวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนันทา ขลิบทอง. (2566). การให้บริการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่ม (Early Intervention).
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้โครงการส่งเสริม.
วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรยจิต วรรณวล. (2549). การดำเนินงานการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่เด็กพิการของ
ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช/นนทบุรี.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (2556) คู่มือการให้บริการช่วยเหลือในระยะ
แรกเริ่มและการศึกษาแบบเรียนรวมในระดับปฐมวัย สำหรับครู. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2551). การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กพิการโดยผู้ปกครอง
Early Intervention for Children with Disability by Parents and Communities.
กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Batshaw ML,(2007).Children with Disabilities.7ed. Baltimore: Paul H. Brookes
- Dunst,C.J,(2002).Family-centered practices: Birth through high school. The Journal
of Special Education.36: 141-149.

